

VICENÇ PAGÈS JORDÀ > TEXT

Per Morellàs, a les Illes Laureà Dalmau i Pla

L'oasi de Laureà Dalmau

RETRAT DE LAUREÀ DALMAU I PLA, 1935-1945 - AJUNTAMENT DE GIRONA. CRODÍ [AUTOR DESCONEGUT]

Nascut a Agullana l'any 1886, **Laureà Dalmau i Pla** va estudiar el batxillerat a Girona i la carrera de medicina a Madrid. Gran part de la seva vida va transcórrer a la ciutat de Girona, on va participar en la vida literària, va fundar —amb Miquel de Palol— la revista *Catalanitat*, va casar-s'hi, va dirigir-ne l'Hospital i hi va morir el 1969. Diputat al Parlament per Esquerra Republicana de Catalunya, arran de la guerra es va exiliar al Rosselló; d'aquesta etapa en va deixar testimoni a *Per Morellàs, a les Illes*, subtitulat *Narració anecdòtica*, el seu únic llibre publicat (Curbet Edicions, 2013).

>> **Laureà Dalmau i Pla**
(Agullana, 1886 – Girona, 1969) fou
un metge, escriptor i polític gironí.

Per Morellàs, a les Illes comença el 1940 amb el viatge en un autobús atrotinat de Perpinyà a Morellàs, i d'allà a les Illes, un llogaret a prop de la frontera, situat entre Ceret i el Pertús, a escassos quilòmetres en línia recta d'Agullana. En el segon capítol explica la seva experiència anterior a l'Hospital de Perpinyà, incloent-hi l'onada de suïcidis que s'hi va desencadenar en els mesos posteriors a la desfeta, i tot seguit tornem a les Illes, d'on ja no ens mourem en tot el llibre: un indret sense aigua corrent, sense llum ni ràdio, però proveït d'uns canals d'informació sòlids i d'una complexa xarxa de contrabandistes, tan fonamentals en l'economia local com els carboners, els llenyataires i els traginers, amb els quals sovint es confonen.

Convalescent, l'autor s'instal·la com a dispeser en una casa particular, entra en contacte amb els veïns, passeja per les Alberes, assaja diagnòstics i col·lecciona anècdotes locals, tant lleugeres com tràgiques. Alguns passatges poden llegir-se com a articles, cròniques o narracions independents. El poble de les Illes es presenta de manera col·lectiva, però alguns personatges reapareixen de manera regular. És el cas de *madama* Alguer —la dispesera—, de Roseta —la mestra d'escola—, i sobretot del capellà, jugador de cartes i caminador incansable, i de la Denisa, una noia de costums lleugers que té cura de la seva mare invàlida (tots dos personatges són candidats a un final dramàtic). En general, el narrador desvagat presta més atenció als personatges femenins.

Durant el terç final del llibre, els soldats alemanys s'instal·len al poble. No es captenen amb violència ni arrogància, sinó que confraternitzen amb els nadius, construeixen fortificacions absurdes, demanen els papers, amb prou feines aprenen l'idioma, beuen, canten, ballen, prenen banys de sol, alguns festegen i tot. Els veïns aprenen a fer-hi negocis, igual com aprenen a guiar jueus de nit a través de la frontera. Quan els alemanys abandonen el poble, els veïns no emprenen una gran catarsi,

AJUNTAMENT DE GIRONA. CROU (AUTOR DESCONEGUT)

>> Celebració del banquet de casament de Laureà Dalmau amb Laura Norat (1914), a l'hotel Centre, al carrer Ciutadans, de Girona. A la dreta, escultura de Tomàs Pons dedicada al doctor Laureà Dalmau. Al costat, Laureà dibuixat per Ferran Rahola. A baix, carta de Laureà Dalmau a Miquel de Palol i Felip.

sinó que es limiten a tallar els cabells arran a un parell de dones del poble que s'havien mostrat massa sol·lícites amb l'enemic. Si no fos per alguns veïns que van ser deportats a camps de concentració i per l'escena final —que no revelarem—, la visió que ofereix Laureà Dalmau de l'ocupació podria qualificar-se d'opereta.

La literatura catalana disposa de novel·les sobre els camps de concentració, com la molt recomanable K. L. Reich, de Joaquim Amat-Piniella. En canvi no són freqüents testimonis com el que es plasma a *Per Morellàs, a les Illes*, que es pot entendre com una aproximació valuosa al temps en què l'esvàstica onejava al fort de Bellaguarda, damunt del Pertús.

Una de les reflexions que suscita el centenar llarg de pàgines que narra el temps en què les Illes va viure sota el control dels alemanys és la ignorància que tenim al sud de les Alberes dels

Girona

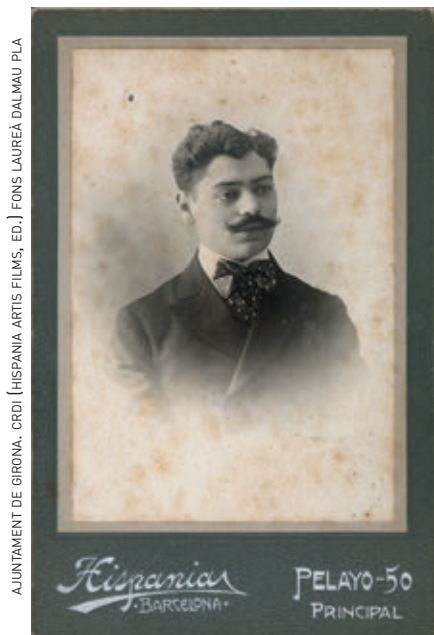
9362

963

Perquè Miquel:
molt la Tanya se
record a la que
la reciprocitat m
Eucan que jo de
desafeses a puestes
dustry jo d'una
devall per damu
i de les generacion
sinceritat, jo eucan
una estona de con
canvi d'adhesio
correu.
En la degeueta
eny rejuvenira
a l'adolescència, i enris a tu
i a feny. i també del meu, -
millors augurs.

Laurea

Per Morellàs, a les Illes es pot entendre com una aproximació valuosa al temps en què l'esvàstica onejava al fort de Bellaguarda

fets succeïts més enllà de la frontera, ja que la història que hem estudiat no es basa en el criteri de proximitat sinó en el de l'Estat al qual pertanyem. Així, sabem els detalls de la revolta d'Astúries, però en canvi ignorem com vivien els nostres veïns del nord durant el Tercer Reich. Des d'aquesta perspectiva, Dalmau també recorda com es van enriquir els habitants de pobles com les Illes arran de l'èxode republicà, i com els gitanos de Perpinyà van saber treure profit dels béns abandonats a correu a les cunetes de les carreteres.

Laureà Dalmau no es limita a escriure en primera persona la crònica del que veu, sinó que aspira amb més o menys fortuna a un cert to literari, caracteritzat per la sobrecàrrega sintàctica i estilística, que de vegades resulta encertat i d'altres cau en el barroquisme o en la cursileria. Així, el cant d'un rossinyol és descrit com una «capseta de música divina, borrisol alat d'harmonia angèlica». Gran part del llibre està escrit amb un detallisme morós, i inclou elements retòrics com la parella de pagesos que mantenen diàlegs shakespeareans sota la finestra del narrador.

La prosa de Dalmau està formada per una base genuïna salpebrada de

>> A l'esquerra, retrat d'estudi de Laureà Dalmau, c. 1905-1910. A dalt, artistes i polítics reunits a l'Hostal de la Gavina de s'Agaró. Dalt la balconada, Laureà Dalmau i Pla és el quart per la dreta. S'identifica, també, Josep Puig Pujades i Miquel de Palol Felip. A baix i primer per la dreta és Josep Tarradellas Joan. S'Agaró, 1932.

dialectalismes (*fer el toc, ciratge, enquibir, la fred*), castellanismes (*demés, vertent, sombra, mueca*) i anacronismes (*abim, obirar, ergàstula*). També incorpora gal·licismes, si bé no resulten tan abundants com els que utilitzen els vilatans, que se serveixen d'una llengua en què el rossellonès s'empelta amb el francès. Un parell d'exemples extrems: «Visc més que el gram, i *cal-que* vegada me demani si el bon Déu no ha perdut el meu registre», «*Alors* el meu fill va pensar de me llogar una serventa pel *ménage*».

Resulta inevitable comparar aquest llibre amb les memòries d'Alexandre Deulofeu, un altre republicà inquiet que va refugiar-se a França durant aquells anys. La primera diferència és la voluntat d'estil, molt més elevada en Laureà Dalmau, que es mou en

aquell espai suggeridor situat entre la ficció creativa i el testimoni personal. Una altra diferència és l'enfocament: Deulofeu es mostra molt atent als seus pensaments íntims, mentre que Dalmau s'estima més descriure el que té al voltant; en altres paraules, és més periodístic, més cronista, més finestrer. Si el primer inclou referències abundants a la família, el segon en canvi es mostra molt més reservat, i després d'anunciar una visita de les seves filles no en torna a parlar en tot el llibre. Un altre narrador hauria tret més partit de la figura del fill, mobilitzat en l'exèrcit anglès, però el llibre només l'esmenta de passada.

Laureà Dalmau va escriure teatre, poesia i relats, va rebre algun premi als Jocs Florals i va estrenar la seva obra *Sacrilegi* al Teatre Municipal de Girona, però va restar inèdit fins que els seus descendents van decidir recuperar aquest llibre. Des del que ell mateix va considerar un «petit oasi», Laureà Dalmau, segurament l'empordanès que es va exiliar més a prop del seu país, ens proporciona un testimoni insubstituïble.

Vicenç Pagès Jordà
és escriptor.

Una de les reflexions que suscita quan narra el temps en què les Illes va viure sota el control dels alemanys és la ignorància que en tenim al sud de les Alberes